

PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 9/2014 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vaalilain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 9 päivänä joulukuuta 2014 lähettänyt perustuslakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen eduskunnalle laiksi vaalilain muuttamisesta (HE 290/2014 vp).

Lakialoite

Valiokunta on käsitellyt esityksen yhteydessä seuraavan aloitteen:

— LA 80/2013 vp — Jari Myllykoski /vas ym.:
laiksi vaalilain muuttamisesta.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- vaalijohtaja Arto Jääskeläinen, oikeusministeriö
- lainsäädäntöneuvos Eeva Mäenpää, valtiovarainministeriö
- johtava lakimies Heikki Harjula, Suomen Kuntaliitto
- professori Mikael Hidén
- ministeri Lauri Tarasti.

HALLITUKSEN ESITYS JA LAKIALOITE

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan vaalilain muuttamista siten, että kunnallisvaalien nimi muutetaan kuntavaaleiksi ja kuntavaalien vaalipäivä siirretään vaalivuoden huhtikuun kolmanteen sunnuntaihin. Lisäksi ehdotetaan, että seuraavat kuntavaalit toimitetaan uuden aikataulun mukaisesti vuonna 2017. Esityksessä ehdotetaan myös vaalilain vaalipiirejä koskevan pykälän tarkistamista vastaamaan vuoden 2015 alussa voimaan tulevia kuntajaon muutoksia.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan samanaikaisesti uuden kuntalain kanssa.

Lakialoite

LA 80/2013 vp. Lakialoitteessa ehdotetaan, että yhdistyvät kunnat voisivat sopia, että uudessa kunnassa kukin siihen yhdistyvä kunta muodostaa oman vaalipiirinsä kunnallisvaaleissa.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana seuraavin huomautuksin.

Lakiehdotuksessa ehdotetaan kunnallisvaalien nimen muuttamista kuntavaaleiksi. Esityksessä ei ole mitenkään perusteltu nimenmuutosehdotusta. Kuntalakiä koskevassa hallituksen esityksessä (HE 268/2014 vp) nimen muuttamista perustellaan toteamalla, että nimitys kuntavaalit on jo vakiintunut (s. 146/II). Perustuslain 14 §:n 3 momentissa säädetään oikeudesta äänestää kunnallisvaaleissa, eikä tätä säännöstä ole ehdotettu muutettavaksi. Näin ollen perustuslakiin vaalien nimi jää edelleen muotoon kunnallisvaalit. Myöskään ruotsinkielistä nimeä kommunalvalet ei ehdoteta muutettavaksi.

Valiokunta katsoo, että tämälainsäätelyllä säännöksiin heijastuvat nimenmuutosehdotukset tulisi valmistella ja perustella huolellisesti.

Esityksessä ehdotetaan, että kuntavaalien vaalipäivä siirretään vaalivuoden huhtikuun kolmanteen sunnuntaihin ja seuraavat kuntavaalit toimitetaan uuden aikataulun mukaisesti huhtikuussa 2017. Kunnallisvaalien järjestelystä ei ole säädetty perustuslaissa, joten vaalipäivän siirtäminen ei ole perustuslain kannalta ongelmallista.

Vaalien ajankohdan siirtämiseen liittyen ehdotetaan kuntalakiä koskevassa hallituksen esityksessä, että nykyisten valtuustojen toimikaudet jatkuvat vuoden 2017 toukokuun loppuun, mikä merkitsee niiden toimikauden pidentymistä viidellä kuukaudella. Perustuslakivaliokunta on käsitellyt tätä ehdotusta kyseisestä hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa ja todennut, ettei nykyisten valtuustojen toimikauden puuttuminen kertaluonteisena ja vaaliaikataulun pysyvään muutokseen perustuvana muodostu ongelmalliseksi myöskään siitä näkökulmasta, että kunnan asukkaiden perustuslaissa turvattuun itsehallintoon kuuluu vakiintuneesti

oikeus itse valitsemiinsa hallintoelimiin (PeVL 63/2014 vp, s. 2/II).

Perustelujen mukaan vaalien ajankohdan tai sääolosuhteiden vaikutuksesta äänestysaktiivisuuden ei ole osoitettavissa selkeää tutkimusnäyttöä, mutta vaalien siirtyminen kevääseen voi parantaa kampanjointimahdollisuuksia ulkona ja vaalien näkyvyyttä kaupunkikuvassa, mikä osaltaan voi aktivoida äänestäjiä. Huhtikuun kolmannen sunnuntain muodostuminen yleiseksi vaalipäiväksi voi myös tukea äänestäjien äänestämistottumuksen vakiintumista.

Viime kunnallisvaaleissa äänestysprosentti koko maassa oli 58,2 %. Se on 20 prosenttiyksikköä matalampi kuin vuonna 1980. Äänestysaktiivisuuden erot ovat suuria sekä kuntien välillä että suurten kuntien sisällä, mikä kertoo muun muassa alueiden sosioekonomisesta eriytymisestä (VNS 3/2014 vp, s. 19)

Valiokunta on demokraatiapoliittisesta selonteosta antamassaan mietinnössä (PeVM 3/2014 vp) kiinnittänyt huomiota äänestysaktiivisuuden laskuun ja pitänyt sitä ja osallistumisen eriarvoistumista erittäin vakavana ongelmana, jotka uhkaavat suomalaisen demokratian legitimitettä. Valiokunta korosti mietinnössään äänestämistä koskevien säännöllisten ja rekisteripohjaisten tutkimusten merkitystä ja katsoi, että kehityssuunnan kääntämiseksi tarvitaan ennakkoluulotonta ja rohkeaa uudelleen ajattelua ja tehokkaita toimenpiteitä. Tavoitteiksi tulee asettaa eri väestöryhmien välillä olevien osallistumiseröjen tasoittuminen ja äänestysaktiivisuuden nostaminen muiden Pohjoismaiden tasolle. Valiokunta toistaa edellä esitetyt näkemyksensä ja kiirehtii toimenpiteitä äänestysaktiivisuuden nostamiseksi ja osallistumiseröjen tasoittamiseksi. Valiokunta painottaa kuntavaalien tutkimisen ja alhaisten äänestysprosenttien takana olevien syiden selvittämisen tärkeyttä.

Riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy eduskunnassa käsiteltävänä olevaan hallituksen esitykseen kuntalakiin ja eräiksi muiksi siihen liittyviksi laeiksi. Vaalilaki on

tarkoitettu tulemaan voimaan samanaikaisesti uuden kuntalain kanssa.

Lakialoite

Valiokunta ehdottaa, että lakiehdotus hyväksytään hallituksen esityksen mukaisena, minkä vuoksi lakialoite ehdotetaan hylättäväksi.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella perustuslakivaliokunta ehdottaa,

että hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana ja

että lakialoite LA 80/2013 vp hylätään.

Helsingissä 25 päivänä helmikuuta 2015

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Johannes Koskinen /sd
vpj. Anu Urpalainen /kok
jäsen. Sauli Ahvenjärvi /kd
Tuija Brax /vihr
Eeva-Johanna Eloranta /sd
Ilkka Kantola /sd
Pia Kauma /kok

Kimmo Kivelä /ps
Anna Kontula /vas
Elina Lepomäki /kok
Elisabeth Naucclér /r
Vesa-Matti Saarakkala /ps
Tapani Tölli /kesk.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ritva Bäckström.